

Jubileusz Profesor Marii Halamskiej

Przypadł nam zaszczyt napisania wprowadzenia do publikacji, której celem jest uhonorowanie dorobku zawodowego Profesor Marii Halamskiej. W ostatnich latach miałyśmy możliwość współpracy z Jubilatką, ucząc się od niej nie tylko warsztatu, dyscypliny pracy oraz rzetelności, lecz także tego, jak układać relacje międzyludzkie w zespole, jak łagodzić napięcia nieuchronnie pojawiające się przy pracy pod presją czasu, jak szanować i doceniać własną pracę i nie pozwalać rozmieniać jej na drobne i wreszcie – jak sprzeciwiać się sprawom, które toczą się wbrew przyjętym normom prawa czy przyzwoitości.

Współpraca, która rozpoczęła się od pojedynczych projektów, doprowadziła do powstania zespołu – Zakładu Socjologii Wsi, który stale się powiększa i obecnie liczy już pięciu naukowców na różnych etapach rozwoju naukowego.

Profesor Maria Halamska swoją edukację socjologiczną rozpoczęła w Krakowie, na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, który ukończyła jako magister socjologii w roku 1971, otrzymując wyróżnienie i nagrodę Rektora za pracę *Studenci polonijni w Polsce* napisaną pod kierownictwem prof. dr. hab. Pawła Rybickiego.

W 1972 r. rozpoczęła pracę w Instytucie Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, zdobywając kolejne stopnie i awanse zawodowe, gdzie pracuje do dzisiaj. Doktorat na podstawie pracy *Konflikty w funkcjonowaniu systemu produkcji rolniczej w gminie* obroniła w 1978 r. w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN. W 1979 r. rozpoczęła działalność dydaktyczną, początkowo, do 1981 r. jako adiunkt w Wyższej Szkole Pedagogiki Specjalnej. W 1992 r. uzyskała stopień doktora habilitowanego w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN, na podstawie pracy *Chłopi polscy na przełomie epok*. Praca ta została wyróżniona w 1992 r. Nagrodą im. Macieja Rataja. W 1994 r. była profesorem wizytującym na Uniwersytecie Paryż X – Nanterre, a w latach 2003 i 2004 w École des hautes études en sciences sociales w Paryżu. Od 1997 do 2017 r. była również profesorem w Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych (EUROREG) na Uniwersytecie Warszawskim. W roku 2003, decyzją Prezydenta RP, otrzymała tytuł profesora nauk humanistycznych.

Rozwój zawodowy Pani Profesor przebiegał w rytm zmian zachodzących w Jej rodzinie, związanych z licznymi wyjazdami, które jednak nie tylko nie spowalniały rozwoju kariery, lecz przeciwnie, pozwalały na nawiązywanie kontaktów, poszerzanie zainteresowań i prezentowanie w Polsce nowych trendów i szerszego

spojrzenia na zjawiska zachodzące w nauce. Wyjazdy na stypendia i uczestnictwo w międzynarodowych projektach badawczych owocowały także nawiązywaniem przyjaźni wychodzących poza współpracę naukową.

Zainteresowania badawcze Profesor Marii Halamskiej ewoluowały i obejmowały szeroki zakres tematów, związanych zawsze z wybraną przez Nią specjalizacją – socjologią wsi. Badała: społeczności lokalne, ich funkcjonowanie oraz pojawiające się w nich napięcia i konflikty; rolnictwo rodzinne i rodzinne gospodarstwa rolne na całym świecie; transformację systemową wsi i jej społeczne konsekwencje; rozwój wiejski oraz przemiany struktury społecznej na wsi. Elementem pojawiającym się we wszystkich badaniach Profesor Halamskiej jest refleksja nad miejscem chłopstwa w społeczeństwie i jego relacja z innymi grupami żyjącymi na wsi. Ważny równoległy nurt pracy stanowi metodologia polskiej socjologii wsi. Maria Halamska jest autorką kilkunastu książek, redaktorką naukową wielu prac zbiorowych, licznych artykułów, z których duża część była publikowana w językach obcych, not biograficznych, haseł encyklopedycznych i recenzji. Aktywnie działała w wielu ciałach doradczych, jako ekspert i doradca, a także zasiadała w radach naukowych Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN oraz Instytutu Europy i Ameryk UW (do niedawna), należy do kolegów pism naukowych, m.in. kwartalnika „Wieś i Rolnictwo”, „Roczników Socjologii Wsi”, pisma „Zagadnienia Ekonomiki Rolnictwa” oraz francuskiego kwartalnika „La Revue d'études comparatives Est-Ouest” (RECEO). Była kierownikiem kilkunastu polskich i międzynarodowych projektów badawczych oraz współautorem i współwykonawcą wielu innych.

Dowodem uznania jej osiągnięć naukowych są liczne wyróżnienia i nagrody, została m.in. odznaczona w 2011 r. przez Prezydenta RP Złotym Krzyżem Zasługi za osiągnięcia naukowe, pięciokrotnie otrzymywała Nagrodę Rektora UW, a w 2007 r. została wybrana na członka Francuskiej Akademii Rolniczej (Académie d'Agriculture de France), jest także od 1973 r. Członkiem Polskiego Towarzystwa Socjologicznego, a w latach 1981–1987 pełniła funkcję sekretarza Sekcji Socjologii Wsi i Rolnictwa. Od 1981 r. jest członkiem Europejskiego Towarzystwa Socjologii Wsi, ponadto od 1983 do 1986 r. zasiadała w Radzie Towarzystwa.

Jest promotorką ponad trzydziestu prac magisterskich oraz czterech doktorskich. Wielokrotnie uczestniczyła również w zbieraniu materiałów – pomagając zrozumieć polską rzeczywistość licznym zagranicznym stypendystom goszczącym w Polsce.

W prezentowanym jubileuszowym numerze kwartalnika „Wieś i Rolnictwo” Czytelnicy znajdą teksty naukowców, którzy współpracowali z Profesorem na różnych etapach jej kariery zawodowej. Problematyka poszczególnych artykułów oddaje w dużym stopniu spektrum zainteresowań Profesor Halamskiej.

W tekście stawiającym w tytule ważne pytanie: *Czy istnieje teoria rozwoju obszarów wiejskich i czy takiej teorii potrzebujemy?*, Jerzy Wilkin odnosi się do książki pod redakcją profesor Halamskiej z 2011 r. *Wieś jako przedmiot badań naukowych na początku XXI wieku*¹ – stanowiącej zbiór artykułów przygotowanych przez przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych zajmujących się wsią. Wilkin podkreśla, że rozwój tych teorii jest konieczny, jako że obszary wiejskie dominują na terytorium większości krajów świata.

Artykuł Andrzeja Kalety zatytułowany *Wieś jako przedmiot zainteresowania socjologii* także nawiązuje do wspomnianej wyżej książki. Profesor Kaleta analizuje, jak zmieniała się definicja wsi oraz jej kluczowe cechy definicyjne w socjologii europejskiej i amerykańskiej. Stawia też istotne pytanie, w jaki sposób redefiniować obecnie przedmiot subdyscypliny oraz uwzględnić zainteresowanie wsią innych dyscyplin naukowych. Artykuł kończy się ważnym, acz trudnym tematem: co dalej z socjologią wsi w Polsce, biorąc pod uwagę skromne zaplecze instytucjonalne.

W tekście *Gdy wieś zmienia ustrój. Ścieżki rozwojowe wsi w Europie Środkowej (Quand la campagne change de système: trajectoires de la ruralité en Europe centrale)* Marie-Claude Maurel, na podstawie badań realizowanych we współpracy z Marią Halamską, podsumowuje zmiany, jakie zachodziły na terenach wiejskich po zakończeniu okresu kolektywizacji w Europie Centralnej z perspektyw społecznej i ekonomicznej. Zmiany, do których doszło w różnych krajach tej części Europy, przebiegały według innych trajektorii i w różny sposób zmieniały oblicze terenów wiejskich.

Hanna Podedworna pisze zaś w artykule *Między gospodarką rodzinną a rynkiem. Stosunki pracy w polskim rolnictwie z perspektywy socjologii wsi* o stosunkach pracy kształtujących się w polskim rolnictwie w warunkach transformacji systemowej, ujmowanych z perspektywy socjologii wsi. Stosunki pracy w rolnictwie są tu traktowane w ujęciu relacyjnym – jako relacje społeczne zawiązywane w procesie pracy. Tematyka jej artykułu koresponduje z problematyką wielokrotnie podejmowaną w badaniach przez Profesor Halamską – zarówno w tych dotyczących analiz porównawczych rolnictwa rodzinnego (wraz z m.in. Hugues Lamarche i Marie-Claude Maurel), jak i w prowadzonych obecnie wnikliwych analizach przemian w obrębie tego typu gospodarstw. Artykuł Profesor Podedwornej odnosi się również do podejmowanej przez Jubilatkę tematyki przemiany klasy chłopskiej w Polsce.

Tekst Pascala Chevaliera i Guillaume’a Lacquementa, zatytułowany *Francuska przestrzeń wiejska. Kategorie i wyobrażenia heterogenicznej wiejskości (L’espace rural français: catégories et représentations d’une ruralité composite)*, porusza ważny

---

¹ *Wieś jako przedmiot badań naukowych na początku XXI wieku*, red. M. Halamska, Warszawa: EUROREG, Wydawnictwo Naukowe Scholar 2011.

i aktualny problem tego, czym jest wiejskość, jak jest ona definiowana i rozumiana. Autorzy z perspektywy historycznej analizują różne trajektorie zmian obserwowanych na wsi francuskiej, aby sprawdzić, jak wpłynęły one na obraz wiejskości kształtujący się w wyniku zachodzących procesów.

W następnym artykule pt. *Grupy producentów w rolnictwie. Refleksja socjologiczna* Andrzej Pilichowski zajmuje się kwestią grup producenckich w perspektywie socjologicznej, a więc odnosi się do kwestii zaufania społecznego, wymiany społecznej i kapitału społecznego, którym to zagadnieniom Halamska poświęciła wiele uwagi, m.in. dokonując bardzo wnikliwych analiz działania wybranych Lokalnych Grup Działania.

Elżbieta Psyk-Piotrowska wraz z Ewą Gabryjelak w tekście pt. *Edukacja formalna w kontekście przemian demograficznych wsi* zwracają zaś uwagę na to, jak przemiany demograficzne w Polsce rzutują na działania w placówkach edukacji formalnej prowadzonych przez gminy. Kwestia ta, choć istotna, jest sporadycznie poruszana i wiąże się z ważnym pytaniem stawianym przez Halamską – jak „związać” wieś w sytuacji spadku liczby mieszkańców, szczególnie na obszarach wsi peryferyjnych.

Z kolei w artykule *Ruchliwość społeczna na wsi mazurskiej. Lata minione i współczesne* Barbara Perepeczko odwołuje się w swoich wnikliwych obserwacjach dotyczących ruchliwości społecznej wsi mazurskiej do analiz podjętych przez Profesor Halamską w jednym z jej najnowszych tekstów dotyczących m.in. typologii gospodarstw rodzinnych w Polsce. Doktor Perepeczko weryfikuje tezę, że istnieje pozytywny związek pomiędzy mobilnością terytorialną nowych mieszkańców z obszaru tzw. Ziemi Odzyskanych a ich predyspozycją do przedsiębiorczości. Czynnikiem warunkującym pozytywną korelację między mobilnością terytorialną i zawodową a zachowaniami przedsiębiorczymi jest podmiotowość migrantów. Postawy i zachowania przedsiębiorców są przejmowane przez następne pokolenia i urzeczywistniają się w postaci ich ekspansji poza miejsce zamieszkania i poza rolnictwo.

Artykuły zgromadzone w prezentowanym numerze specjalnym „Wsi i Rolnictwa” utrwalają obraz Pani Profesor jako osoby wiernej tematyce wiejskiej, jako badaczki twórczej, której prace mają wpływ na innych naukowców i działaczy.

Sylwia Michalska
Ruta Śpiewak